

Nr 40.

Ankom till riksdagens kansli den 10 november 1939 kl. 1 e. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition
med förslag till ändrade grunder i vissa fall för
värnpliktigas avlöning.*

(1:a avd.)

I proposition nr 61 har Kungl. Maj:t, under återopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 14 oktober 1939, föreslagit riksdagen att för sin del godkänna de ändrade grunder för värnpliktigas avlöning, som innefattas i den vid berörda proposition fogade, sistnämnda dag utfärdade kungörelsen om ändrad lydelse av § 9 mom. 1 och 3 kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings- (sjö-rullförings-) befäl och värnpliktiga under fredstid m. m.

Departementschefen har inledningsvis meddelat, att i samband med den förstärkta försvarsberedskapen fråga uppkommit om förbättrade avlöningsförmåner för värnpliktiga i sådana fall, då inkallelsen kan beräknas bliva av längre varaktighet eller tjänstgöringens art motiverar en högre ersättning än eljest. Därvid har — jämte vissa andra förslag — undersökts möjligheten att genom ett särskilt tillägg under sjötjänstgöring, motsvarande sjötillägget för de fast anställda, bereda marinens sjökommenderade värnpliktiga en löneförbättring.

Departementschefen har vidare meddelat, att inom försvarsdepartementet utarbetats en promemoria i ärendet, vari förslag framlagts huvudsakligen av innebörd, att den högre lön av två kronor, som nu utgår till de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga från och med tvåhundraelfte tjänstgöringsdagen, skulle allenast utgå under sjötjänstgöring, därvid en uppdelning av penningbidraget skulle ske, så att hälften av detsamma skulle rubriceras såsom sjötillägg, ävensom att ett särskilt tillägg under sjötjänstgöring skulle utgå för samtliga värnpliktiga vid marinen, vilka inkallats till tjänstgöring enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen. I fråga om tilläggets konstruktion för båda kategorierna värnpliktiga har i promemorian föreslagits, att tillägget skulle utgå med samma belopp som sjötillägget till de fast anställda, dock med minst en krona.

Efter att hava redogjort för myndigheternas över promemorian avgivna yttranden har *departementschefen* för egen del i ärendet anfört följande.

Av det förut anförda torde framgå, att — fränsett olika detaljspörsmål — två i viss mån med varandra sammanhängande frågor beträffande de värn-

pliktigas avlöning kräva sin lösning, nämligen *dels* frågan om anpassning av löneförmånerna för vissa å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vid flottan under sedvanlig fredstjänstgöring efter den under förstärkt försvarsberedskap eller mobilisering gällande lönenivån för värnpliktiga och *dels* frågan om förbättring av de i anledning av förstärkt försvarsberedskap inkallade värnpliktigas förmåner under sjötjänstgöring och eljest under längre tids inkallelse.

I förra hänseendet må erinras därom, att årets lagtima riksdag i anledning av proposition den 24 mars 1939, nr 233, beslutat sådan ändring i värnpliktslagen, att övningstiden för till linjetjänst uttagna, å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vid flottan — med undantag för studenter, sjökaptener m. fl. — utökades från 200 till 340 dagar. Denna förlängning av övningstiden motiverades med nödvändigheten av att undvika ombyte av besättningarna å flottans fartyg vid en tidpunkt, då eljest utbildat manskap för avlösning icke skolat stå till buds. I samband härmed beslöts, att penningbidraget till ifrågavarande värnpliktiga skulle utgå med två kronor om dagen från och med tvåhundraelfte tjänstgöringsdagen, en tidpunkt, som valts med hänsyn därtill, att den i övrigt förekommande längsta övningstiden för värnpliktiga i allmänhet utgjorde 210 dagar. Såsom i den utremitterade promemorian framhållits, har frågan om dessa värnpliktigas avlöning i viss mån kommit i ett annat läge genom de inkallelser, som ägt rum i anledning av förstärkt försvarsberedskap. Det synes sålunda till en början vara mindre följdriktigt, att om en dylik värnpliktig kvarhålls efter trehundrafyrtionde tjänstgöringsdagen, hans avlöning skulle komma att utgöra allenast en krona om dagen. Ej heller torde vara lämpligt att — såsom ofta skulle bliva fallet — en värnpliktig av förevarande kategori skulle erhålla dubbelt så högt penningbidrag som en inkallad värnpliktig av äldre årsklass, måhända familjeförsörjare och i ekonomiskt hänseende betydligt svårare drabbad av inkallelsen. Ojämnheten i gällande avlöningssystem framgår därav, att en värnpliktig, som ej tillhör ifrågavarande kategori, måste hava minst fänriks grad för att komma upp till en lön av 2 kronor.

I promemorian har nu föreslagits, att den högre lönen av två kronor till de å sjömanshus inskrivna värnpliktiga, varom nu är fråga, skulle utgå allenast under sjötjänstgöring, därvid en uppdelning av penningbidraget skulle ske, så att hälften av detsamma skulle rubriceras såsom sjötillägg. Genom en dylik anordning i förening med införandet av motsvarande tillägg för vissa andra värnpliktiga skulle enligt mitt förmenande en väsentlig rationalisering av lönesystemet vinnas. Vad som invänts därom, att en försämring i förmånerna under tjänstgöring i land skulle drabba de sjömanshusinskrivna värnpliktiga, kan jag icke tillmäta någon avgörande betydelse. Motiveringen för utsträckandet av övningstiden för dessa värnpliktiga till 340 dagar var, att de ansågos oumbärliga för sjötjänstgöringen, och man torde därför kunna utgå ifrån, att de endast i undantagsfall komma att tjänstgöra i land efter tvåhundra-tionde tjänstgöringsdagen. Den omständigheten, att de i samband med utryckningen måste uppehålla sig å örlogsstation en eller annan dag för inlämning av persedlar, torde i detta sammanhang knappast kunna anses hava någon betydelse. Såvitt angår dessa värnpliktiga anser jag således de föreslagna ändrade grunderna för avlöningen innebära bestämda fördelar. De ändrade bestämmelser, som erfordras för förslagets genomförande, torde böra äga tillämpning från och med den 21 oktober 1939, som är utryckningsdag för nu i tjänst varande, till ifrågavarande kategori hörande värnpliktiga. För dem, som tilläventyrs kvarhållas i tjänst efter nämnda dag, torde erfordras en övergångsbestämmelse av innebörd, att de få behålla penningbidraget å två kronor till dess de hemförlovas eller Kungl. Maj:t — t. ex. vid mobilisering — annorlunda föreskriver.

Beträffande frågan om förbättring av de i anledning av förstärkt försvars-

beredskap inkallade värnpliktigas förmåner må till en början erinras därom, att enligt det av årets lagtima riksdag antagna, den 15 juni 1939 (nr 278) utfärdade krigsavlöningsreglementet det lagts i Kungl. Maj:ts hand att inom den av reglementet uppdragna ramen bestämma avlöningsförmånerna för militär personal, som inkallats i anledning av förstärkt försvarsberedskap. Med stöd härav har Kungl. Maj:t utfärdat den förut omnämnda kungörelsen den 3 september 1939 (nr 628), varigenom vissa bestämmelser i krigsavlöningsreglementet gjorts tillämpliga under förstärkt försvarsberedskap. Beträffande värnpliktiga har sålunda stadgats, att i stället för det vanliga penningbidraget den lägre terminslönen skall utgå. Ett flertal framställningar om förbättrade avlöningsförmåner ha emellertid inkommit från såväl militära myndigheter som enskilda värnpliktiga. I anledning härav har en allmän översyn av gällande bestämmelser vidtagits. Såsom resultat av denna kommer jag i annat sammanhang att föreslå, dels att den högre terminslönen skall beträffande icke sjötjänstgörande personal få utgå från och med den lönetermin, som tager sin början näst efter fyrtioandra tjänstgöringsdagen, och dels att i enlighet med bestämmelserna i militära försvarsberedskapscirkuläret anställning över stat i viss utsträckning skall få ske av värnpliktiga, tillhörande klasserna A och B. Genom den högre terminslönen — vars införande bygger på den förutsättningen, att avlösning av inkallade vid armén i allmänhet skall kunna beredas efter sex veckor — torde en skäligen kompensation komma att beredas personal vid flottan i stationstjänst, vid kustartilleriet (utom i sjötjänst) och vid flygvapnet för den längre tjänstgöringstid i förhållande till övriga värnpliktiga, som för dessa tjänstegrenar torde bliva ofrånkomlig.

Emellertid skulle genom den föreslagna anordningen skäligen ersättning knappast komma att beredas flottans sjökommenderade personal, för vilken neutralitetsvakten kan antagas komma att medföra särskilda påfrestningar och vilken med hänsyn till personaltillgången torde få kvarhållas i tjänstgöring under avsevärt längre tid än kustartilleriets och flygvapnets personal. Förslag har därför, på sätt framgår av den utremitterade promemorian, framkommit om införande av ett särskilt bidrag åt värnpliktiga under sjötjänstgöring. Såsom framhållits i promemorian hava sjötilläggen för marinens fast anställda personal gammal hävd, och samma skäl som föranlett tilläggens införande för denna personal göra sig gällande beträffande värnpliktiga, som inkallats till längre tids neutralitetsvakt. Särskilt skulle det vara av värde, om de extra förmåner, som genom sjötillägget beredas maskinister och besättningsmän å undervattensbåtar, kunde komma även värnpliktiga till del. Det torde nämligen under nuvarande tjänstgöringsförhållanden ur de värnpliktigas synpunkt te sig obilligt, att de extra förmåner, som utgå under ifrågasvarande, särskilt krävande tjänstgöringsförhållanden, icke i någon mån komma de värnpliktiga till del.

De invändningar, som i remissutlåtandena framställts mot förslaget om införande av sjötillägg, gå i stort sett ut på, att en dylik åtgärd icke skulle vara tillfyllest. Genom att, på sätt nyss nämnts, för den icke sjötjänstgörande personalen införa högre terminslön samt genom beredandet av möjlighet för överstatanställning i enlighet med vad förut anförts torde emellertid de militära myndigheternas önskemål bliva i det väsentliga tillgodosedda. Beträffande överstatanställning må särskilt framhållas, att de föreslagna tilläggen under sjötjänstgöring i förening med terminslön och familjebidrag i många fall skulle komma att ställa sig förmånligare för vederbörande än lönen vid anställning över stat, åtminstone i fråga om meniga.

Med hänsyn till det anförda anser jag mig böra biträda det i promemorian framlagda förslaget om ett särskilt tillägg under sjötjänstgöring för samtliga

värnpliktiga vid marinen, vilka inkallats till tjänstgöring enligt § 28 mom. 1 eller § 36 mom. 2 värnpliktslagen.

I fråga om tilläggets konstruktion — såväl beträffande värnpliktiga, vilka hava 340 dagars övningstid, som de i extraordinär ordning inkallade — har i promemorian föreslagits, att tillägget skulle utgå med samma belopp som sjö tillägget till de fast anställda, dock med minst en krona. Denna anordning möjliggör, att sjö tillägget vid tjänstgöring å undervattensbåt och i visst fall även vid tjänstgöring såsom maskinist kommer att utgå med förhöjt belopp. Tillägget torde böra utgå både vid egentlig sjötjänstgöring och s. k. tjänstgöring i sjöreserv såväl för flottans som kustartilleriets personal. Då emellertid lägsta beloppet för det föreslagna tillägget skulle utgöra en krona och detta följaktligen i de lägre graderna skulle komma att utgå med högre belopp för värnpliktiga än för fast anställd personal, torde benämningen »sjö tillägg» för den ifrågavarande förmånen icke vara den lämpligaste, utan därvidlag synes den av marinförvaltningen föreslagna benämningen »sjötjänstbidrag» vara att föredraga.

På sätt i promemorian föreslagits torde bestämmelser om sjötjänstbidragen böra införas i 1926 års kungörelse rörande de värnpliktigas avlöning. I sammanhang därmed torde vissa jämkningar i kungörelsens avfattning böra ske. Därutöver erfordras bestämmelse om sjötjänstbidragens utgående under förstärkt försvarsberedskap, varför fordras ändring i den i år utfärdade kungörelsen nr 628. Därvid torde — med hänsyn till att den högre terminslönen skulle efter viss tids inkallelse kunna utgå under tjänstgöring i land — böra stadgas, att vid sjötjänstgöring (tjänstgöring i sjöreserv) summan av den lägre terminslönen och sjötjänstbidraget icke må understiga den högre terminslönens belopp.

Såsom framgår av det förut anförda, inräknas sjö tilläggen enligt krigsavlöningsreglementet i terminslönen, vilken för manskap i allmänhet består av dessa tillägg i förening med terminslön enligt den lägre tariffen, dock att vid rörlig förläggning terminslönen icke må understiga den högre tariffen. Denna bestämmelse medför, att en mot sjö tilläggen svarande gradering av terminslönen kommer att äga rum även under krigstjänstgöring. Tydligt är, att införandet av sjötjänstbidrag på sätt föreslagits måste föranleda en liknande konstruktion av terminslönen under sjötjänstgöring för värnpliktiga som den, för vilken nu redogjorts. Härav föranledes ändring i 7 § krigsavlöningsreglementet, vartill jag senare i dag kommer att framlägga förslag.

Sjötjänstbidrag torde böra jämställas med penningbidrag och på sätt marinförvaltningen föreslagit bestridas från förslagsanslaget för de värnpliktigas avlöning.

Förslag till kungörelse om ändrad lydelse av § 9 mom. 1 och 3 kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings- (sjörullförings-) befäl och värnpliktiga under fredstid m. m. torde få såsom bilaga fogas vid detta protokoll. Då trängande behov av förbättrad avlöning i de hänseenden, som innefattas i förslaget, enligt min mening föreligger, torde kungörelsen ifråga böra omedelbart utfärdas. Samtidigt torde proposition böra avlätas till riksdagen med hemställan, att riksdagen måtte besluta rörande ifrågavarande värnpliktigas avlöning i enlighet med de grunder, som innefattas i kungörelsen.

Utskottet.

Kungl. Maj:ts föreliggande förslag innebär i huvudsak dels att det penningbidrag av två kronor om dagen, som nu utgår från och med tvåhundraelfte tjänstgöringsdagen till å sjömanshus inskrivna värnpliktiga vid flottan, skulle utgå allenast under sjötjänstgöring, därvid en uppdelning av penning-

bidraget skulle ske, så att hälften av detsamma rubriceras såsom sjötjänstbidrag, dels ock att ett särskilt tillägg under sjötjänstgöring utgår för samtliga värnpliktiga vid marinen, vilka inkallats till neutralitetsvakt. I fråga om storleken av ifrågakarande bidrag har föreslagits, att desamma skulle utgå med samma belopp som sjöutlägget till de fast anställda, dock med minst en krona.

I likhet med departementschefen har utskottet funnit de föreslagna ändrade grunderna för avlöningen innebära bestämda fördelar, då härigenom en rationalisering av lönesystemet vinnes samtidigt som en förbättring sker av de värnpliktigas under sjötjänstgöring tillkommande löneförmåner. Ej heller har utskottet något att invända mot storleken av de ifrågasatta bidragen. Utskottet vill i detta sammanhang erinra därom, att Kungl. Maj:t genom brev den 14 oktober 1939 meddelat bestämmelser angående anställning över stat av vissa värnpliktiga, varigenom ifrågakommande personal tillförsäkras i huvudsak samma förmåner som personal på aktiv stat.

Vad departementschefen i förevarande proposition jämväl i övrigt föreslagit har utskottet lämnat utan erinran.

Utskottet anser, att Kungl. Maj:t bör äga utfärda de tillämpningsföreskrifter på förevarande område, som kunna finnas erforderliga.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må godkänna de ändrade grunder för värnpliktigas avlöning, som innefattas i den vid propositionen den 14 oktober 1939 (nr 61) fogade, sistnämnda dag utfärdade kungörelsen om ändrad lydelse av § 9 mom. 1 och 3 kungörelsen den 5 mars 1926 (nr 60) angående avlöning för rullförings-(sjö)rullförings-befäl och värnpliktiga under fredstid m. m.

Stockholm den 9 november 1939.

På första särskilda utskottets vägnar:

ANDERS RÅSTOCK.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Grünebo, Åkerberg, Domö, Nilsson* i Malmö, *Johansson* i Fredrikslund, *Velandér, Eriksson* i Ljusdal, *Gustafsson* i Benestad, *Lindström, Sjödahl, Andersson* i Fältenborg och *Andersson* i Rixö; samt

från andra kammaren: herrar *Råstock, Eriksson* i Stockholm, *Björklund, Svensson* i Grönvik, *Olsson* i Gävle, *Andersson* i Rasjön, *Anderson* i Norrköping, *Jonsson* i Eskilstuna, *Gustafson* i Vimmerby, *Andersson* i Löbbo, *Gustavson* i Västerås och *Staxäng*.
